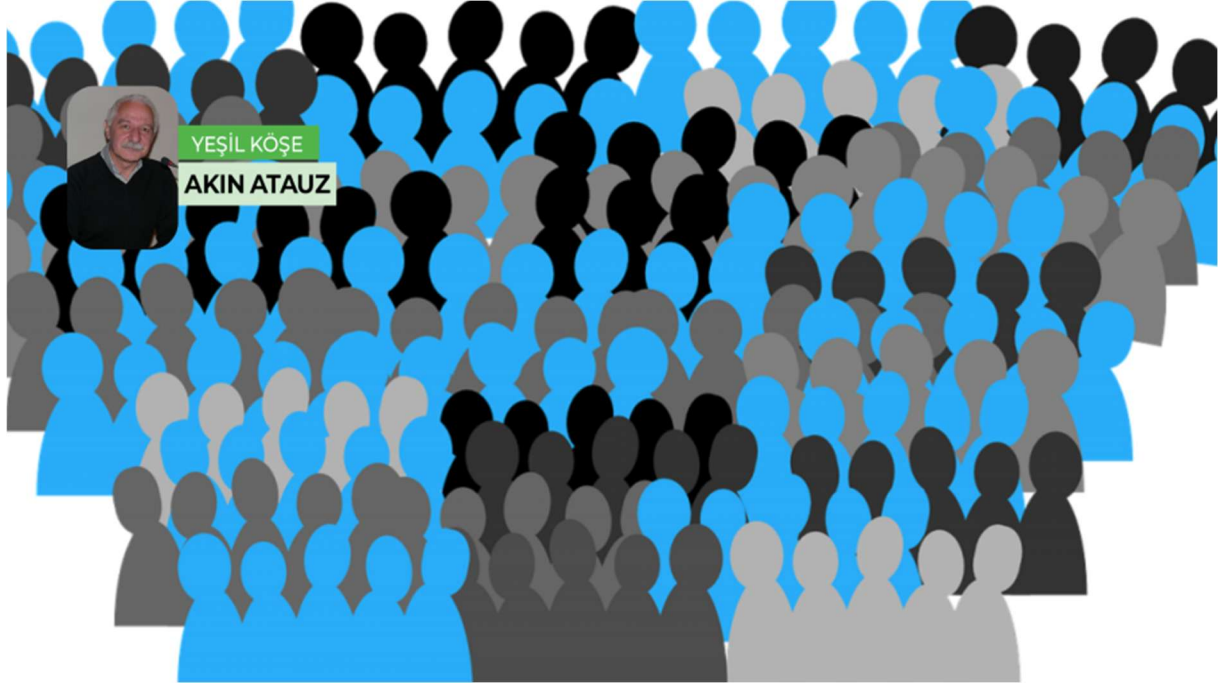

‘Katılım’ efsanesi ya da ideali üzerinde düşünmek -2

Katılım, aynı zamanda örgütlenme demektir. Tek başınıza olduğunuzda hiçbir şeye katılmanız gerekmez. Ama nasıl katılacaksınız? Kararlara ve kararların uygulanmasına nasıl katkı vereceksiniz?

Akın Atauz

06/03/2021

aatauz@yahoo.com

Katılım teriminin eğer dikkat edilmezse ne kadar yanıltıcı biçimlerde ve amaçlarla kullanılabileceği, katılım” denildiğinde ne anlayabileceğimiz ya da katılım terimiyle ilgili olarak düşünmemiz gereken özellikler vb. üzerine [geçen hafta başlattığımız](#) tartışma sürüyor...

Geçen hafta katılım türleri (doğrudan veya dolaylı), katılımın sağlanabilmesiyle ilgili güçlükler, sorun ölçeği ve buna bağlı olarak gerekli karar (katılım) çevresinin büyüklüğü ve oluşum biçimleriyle ilgili hiyerarşi, katılım talebinin aşağıdan yukarı mı-yukarıdan aşağı mı örüldüğü/ talep edildiği ve katılım talepleri/ uygulanmasındaki düzenliliğin rastgele mi-sistemik bir yaklaşım mı olduğu vb. üzerinde durulmuştu.

Katılım, aynı zamanda örgütlenme demektir. Tek başınıza olduğunuzda hiçbir şeye katılmanız gerekmez. Ama çoğalmaya başladığınızda/ çoğul olduğunuzda içinde olduğunuz cemaate/ topluluğa/ kohorta vb. katılmanız gerekecektir. Ama nasıl? Nasıl katılacaksınız? Bu örgütün yapısı formel ya da enformel olabilir. Ancak dileyen herkesin katılmasına açık mı? Katılmayı dileyen herkesin katılabilmesine açık mı ya da katılmak isteyen herkes eşit şansa sahip mi? Örgüte katılmak için gerekliliği belirlenmiş koşullara

uygun herkesin katılabilmek için eşit şansı var mı yoksa katılmak veya seçilmek için yarışmaya katılmak öncesinde bu şans onun elinden alınmış ya da sınırlanmış mı? Bu durumda başlıca iki önemli tartışma alanı belirlemektedir:

Birincisi, bir toplumun üyesi olmak için topluluğa katılım kurallarının ya da katılma yöntemlerinin herkesin katılımına elverişli olup-olmaması ve **ikincisi**, örgütlenmeye katıldıktan sonra kararın oluşumuna katkı sağlanabilmesi için, karar kurallarının elverişli olup-olmaması...

Katılımın örgütlenmesinde farklı formatlar

Katılımın örgütlenmesi bakımından birinci özelliğe göre topluluğa katılım bakımından iki farklı tür söz konusu olabilir: Yurttaş/ kitle örgütleri ya da belirli özelliğe sahip olanların kurduğu örgütler.

Genel katılımın/ herkesin katılımının söz konusu olduğu örgütler, genellikle geniş ve büyük çaplı buna karşılık bireylerin birbirine oldukça gevşek bir biçimde bağlandığı örgütlerdir. Bu örgütler için bir bakıma bireyle örgüt arasında örtük veya tanımlı bir sözleşme olduğu kabul edilebilir. Eğer yurttaşların tamamının içinde olduğu bir örgütlenme söz konusu ise, yazılı veya yazılı olmayan bir anayasa ile ifade edilen, yurttaşların haklarının ve devletin yükümlülüklerinin belirlendiği bir sözleşme söz konusudur. Toplamların en genel örgütlenişinde örgüte katılım, anayasal haklar çerçevesinde herkesin katılımına açık bir yapıda olmalıdır.

Evrensel olarak geçerli olan insan hakları ve temel demokratik ve etik ilkeler, genel olarak (az ya da çok) bütün anayasaların temel eksenini oluştururlar. 18'inci Yüzyıl'dan beri, sürekli gelişmekte olan temel haklar en çok; eşitlik, özgürlük, barış, demokrasi ve dayanışmalar türü ilkelere dayanırlar. İnsan haklarının eksen oluşturduğu anayasalar, yurttaş katılımını en geniş bir biçimde garantiye alan ve uygulayan toplumsal sözleşmelerdir. İnsan haklarından her sapma hak kullanımını ve katılımı çeşitli bakımlardan sınırlar.

Eğer bir kent topluluğundan bahsediliyorsa yerel bir yönetim çerçevesinde bütün kentlilerin katılımının (ya da temsilen katılımının) söz konusu olması gerekecektir. Kentli yurttaşlar için temel sözleşme de (zaten anayasada içerilmiş olması gereken) kentli hakları bildirgesi olmalıdır.

Bazı örgütler ise sadece toplumun özel kesimlerine açık, diğerlerine kategorik olarak kapalıdır. Birçok örgüt zaten, belirli bir uzmanlığa ya da seçkinliğe yönelik olarak kurulmaktadır. (Meslek odaları sendikalar, uzmanlık dernekleri, vakıflar vb.) Bu durumda da örgüt gerek koşulları karşılayan bütün adaylara eşit biçimde açık olmalıdır. Bazı kesimler kategorik olarak kapalı olsalar da bu örgütlenmeler de kamusal yarar ve temel insan haklarının/ kentli haklarının genişletilmesi için kendi uzmanlık alanlarından doğru çaba göstermeleri olasıdır.

Örgüte kendi adınıza veya temsilen katılabilmek önemlidir. Ancak örgüt kurallarının, katıldıktan sonra alınan kararlara veya başka bir toplulukta kendi örgütünüzü temsil edebilmek için seçilebilmeye, eşit/ adil olanak sağlıyor olması gerekmektedir. Katılmak istediğiniz örgüt, yeter koşulu sağlayan herkesin üyeliğine açık olmalı, eğer seçim gerekiyorsa seçilebilmek için herkesin eşit şansa sahip olacağı bir düzenleme (seçim sistemi) bulunmalıdır. Eğer topluluğu temsil edecek bir meclis söz konusuysa bu meclisin kompozisyonu, toplumun bütün kesimlerinin, azınlıkların ve aykırı uçların (anayasa/ insan hakları çerçevesindeki bütün farklılıkların) temsilini garanti edebilmelidir. Eğer oransal bir temsil (hatta bu oranı bile sağlayamayacak kadar küçük olan farklılıkların bile temsili) yoksa, katılım tam olarak sağlanamamış demektir. Dolaylı katılımın söz konusu olduğu durumlarda seçim sistemi, katılımı oranlı, adil ve yenilenmeye açık biçimde sağlayabilecek özelliklere sahip olmalıdır.

Kararlara katılım

İkincisi önemli konu, topluma gerçekten katılabilmek için ortak kararların alınabilmesinde, sözünüzü söyleyebilmeniz ve oyunuzu kullanabilmiş olmanız gerekir.

Topluluğun/ örgütün karar alma kuralları kısıtlayıcı/ azınlığı yok sayan nitelikte olmamalıdır; ancak bu yeterli değildir. Katıldığınız toplulukta karar alma kurallarının olabildiğince farklı/ azınlık oylarını/ görüşlerini dikkate alabilecek bir biçimde karar kuralları geliştirmiş olması gerekir. Tartışma çevresi herkesin stratejik konumundan seslenebilmesine ve karar kuralları herkesin kendi doğrularının, oluşacak kararda katkısına elverişli olmalıdır.

Katılımın gerçekleşebilmesi için çoğulcu bir karar çevresinde yer alan bütün düşüncelerin/tezlerin, kararın oluşmasına katkıda bulunabilmesi gerekir. Bunu sağlamak için karar kurallarının çoğunluk sisteminden, daha nitelikli, çoğunluğa hatta oybirliği (konsensüs) kuralına doğru evrilmesi gerekecektir. Ancak bunu her türlü kararın alınmasındaki güçlükler nedeniyle karar alma kurallarının konunun/ sorunun/ kararın özelliğine göre dikkate alınmış olmasının sağlayacak bir esnekliğe gereksinimi vardır. Oybirliği, katılımın tam olarak gerçekleşebilmesi için ideal bir kural olmakla birlikte bazı durumlarda hiç karar alınamamasına neden olabilir.

Kararların uygulanması

Bu iki konu (örgütün niteliğine göre herkesin katılımına açıklığı ve örgütte alınan kararların herkesin katkısına açıklığı konuları) üzerinde ayrıca daha geniş bir tartışma gereklidir ve bunu ileride yapabiliriz. Ancak bu iki kuralın olabildiği kadar eşitlikçi, demokratik ve açık olduğunu kabul etsek bile katılımın gerçekten bir anlam taşıyor olabilmesi için, bir başka ögenin geçerliliğine daha gereksinim vardır. Bu da alınan kararların uygulanmasıyla ilgilidir.

Adil, demokratik ve eşitlikçi seçim sistemleriyle seçildiğiniz ve kararların alınmasında azınlıkta kalıyor hatta yapılmaz kalıyor olsanız da sözünüzün ve oyunuzun boşa gitmediğini biliyor olsanız bile acaba alınan kararlar uygulanıyor mu? Uygulanıyorsa nasıl uygulanıyor? Tam ve dengeli bir biçimde uygulanıyor mu? Uygulanıp- uygulanmadığını ya da uygulama sorunlarını izlemeye ve değerlendirmeye de katılıyor

musunuz? Uygulamalar denetlemeye açık mı ve denetleme mekanizmaları saydam, katılımcı ve etkin mi?

En zor, ama en hayati derecede önemli düzeye dair bir örnek düşünelim: Küresel iklim değişikliği ile ilgili tartışma birey olarak bizi çok ilgilendiriyor elbet. Ama tartışmaya katılabiliyor muyuz? Tartışmaya etkili olabilecek kararların alınabileceği bir düzeyde katılabiliyor muyuz? Bu, site/apartman/ mahalle/ kent/ bölge/ ülke ya da evren ölçeğinde bir sorun olarak tanımlanmış olabilir. Birey olarak bu sorunun/ tartışmanın ve durumu etkileyebilecek kararların neresindeyim? Katılabiliyor muyum-katılamıyorum muyum? Ben katılmıyorsam, benim ve benim gibilerin taleplerini düşüncelerini iletecek temsilcim katılıyor mu? Temsilcimle benim aramdaki iletişim ve etkileşimin kalitesi nasıl? Eğer benim temsilcimin temsil düzeyi yeterli değilse ve onun da üstündeki örgütlemelerin temsilcileri daha etkili karar alıyorsa buna karşı ne yapabilirim? Temsilci olmak için koşullarım da uygunsa aday olabiliyor muyum? Eşit seçilme şansına sahip olabileceğim bir seçim sistemi tanımlanmış mı? Tanımlanmışsa ve diyelim küresel kararların alınmasına elverişli örgütlenmelere kadar ben ya da temsilcim ya da onun da üstündeki düzeylerdeki temsilciler katılıyorsa, bu temsil sistemindeki iletişim ve etkileşimin kalitesi nedir? Küresel olarak karar alma kurallarında etkili olabilmek için karar alma kuralları nedir? Kararlar alındığında uygulamaları izleme ve onların etkin bir biçimde sorunu giderici etkisi olabilmesini sağlamak üzere denetleme mekanizması nedir ve bu aşamaya nasıl katılıyoruz? Katılımın işlevselliğin nasıl sağlıyoruz? Gördüğümüz gibi, ölçek büyüdükçe ve sorunun yarıçapı genişledikçe ve sorun acilleştikçe sorular sağanak gibi geliyor ve hiç birinin yanıtının ne olması gerektiği konusunu yeterince tartışmıyoruz.

Tekrar başa dönelim: Katılım nedir ve bir birey olarak kamusal alandaki toplumsal sorunların daha iyi elleçlenebilmesi/ en azından daha pozitif/ anlaşılabilir düzeyde tartışılması ve daha nitelikli çözüm önerilerinin ortaya çıkabilmesi için sürece katılabiliyor muyuz?

Eğer bu sorunun yanıtına doyurucu ya da buna yakın bir düzeye ulaşabilirsek, katılımcı ve demokratik bir planlamanın olanakları, olasılığı ve olması için ne yapmak, nasıl hazırlanmak gerekeceği üzerindeki tartışmaya da geçebiliriz.

Akın Atauz